



BUTLLETÍ del GRUP d'ESTUDIS SITGETANS

Any XVII

Maig del 1993

n.º 65

Primera memòria de Clotilde Pignel *

VINYET PANYELLA

I

No és la primera vegada que tinc el plaer de presentar un llibre de la Isabel Coll. Però tampoc no es tracta del primer estudi de la Isabel Coll sobre Santiago Rusiñol.

El 1981, arran de la preparació i organització de la que fins ara ha estat l'exposició antològica més completa de l'obra plàstica de Rusiñol, que s'organitzà a Sitges amb motiu del cinquantè aniversari de la mort de l'artista, Isabel Coll en publicà el catàleg acompanyat de l'estudi *Assaig sobre les diferents etapes pictòriques de Santiago Rusiñol*. L'estudi fou un esforç de sistematització i, sobretot, d'aclariment. Uns anys més tard, el 1989, guanyava el Premi de tema penedenc del XVII Concurs Sant Ramon de Penyafort per l'assaig *Rusiñol*, que fou prologat per Francesc Fontbona, i publicat pel Museu de Vilafranca. Juntament amb aquestes dues obres, significatives per l'abast del seu contingut, Isabel Coll és autora d'articles i estudis puntuals, com ara els dels contactes entre Rusiñol i Picasso, i d'altres. El llibre que avui es presenta és el més complet i més exhaustiu que ha elaborat sobre aquest artista després de més de deu anys, més que de feina, de persecució obstinada. Hi ha sintetitzat els altres estudis, les informacions de primera mà, el resultat de les recerques documentals, tot plegat força elaborat. En la darrera publicació, i hi ha afegit el que constitueix l'altre mèrit del llibre: la recuperació d'una gran part d'obra plàstica que, de no haver estat per aquest nou llibre, hauria quedat, potser, inèdita.

II

El llibre *Santiago Rusiñol* és un recorregut artístic, biogràfic i literari per la vida i l'obra del personatge. La recuperació i la reproducció d'una bona part de les obres que es conserven en col·leccions privades ens permet, més enllà del goig de la contemplació, l'establiment de determinats correlats, concrets, de la seva biografia artística, en el ple sentit de la paraula. Com a investigadora en l'àmbit de les literatures autobiogràfiques, fa un cert temps que em vaig entretenir en una anàlisi més o menys exhaus-

tiva de l'obra literària de Rusiñol que forma part de les característiques del gènere: excursionisme, llibres de viatges, memòries i epistolari. El seguiment paral·lel de l'obra plàstica i literària de Rusiñol desvetlla no únicament la ja tòpica relació entre pintura i literatura, la «ut pictura poesis» que ja practicava el segle XVI en Pere Serafí, sinó també la creativitat de Rusiñol en la multiplicitat de gèneres i d'etapes artístiques. No es tractava de refermar, una vegada més, la demostració de la pràctica de l'art total per part d'un esperit sensible i d'un caràcter fortament treballador com era el seu, sinó d'analitzar el detall, llibre per llibre, obra per obra, i nuar-ne estretament els resultats amb l'esperit general de l'època i del moment. Al final de la meua recerca, dir que el treball va ser altament positiu fóra excessivament presumptuós. En canvi, sí que em sembla necessària l'afirmació que les diverses etapes artístiques que la Isabel Coll estableix en el seu darrer estudi lliguen perfectament amb les etapes de la literatura autobiogràfica rusiñoliana. Per exemple, l'interior de la ferreria que pinta vers 1888-1889 és la que descriu en una de les cròniques dels viatges per Catalunya. O un altre exemple que ens afecta de força més a prop, com és la sèrie del què hem denominat *Els patis blaus* —on em sembla, també, que hi podem incloure el de *La nena de la clavellina*—, que entre 1891-92 pinta a Sitges i que, alhora, són l'origen de la narració i de l'obra de teatre del mateix títol. Ho corroboren les pintures, els escrits publicats, les cartes publicades, inèdites o disperses.

III

Davant d'aquest llibre, magnífic tant pel fons com per la forma, objecte d'un interès total pel seu contingut, la Isabel m'ha posat aquesta presentació de manera francament difícil. Per si això fos poc, fa pocs mesos, entrada la tardor, i en aquesta mateixa Sala de Lectura de la Biblioteca «Santiago Rusiñol», Isabel Coll repassava, de la manera magistral i atractiva amb què sap tant fer classes com conferències, les diverses etapes pictòriques de Rusiñol al llarg de més d'una hora, en el transcurs de la qual ens va permetre visualitzar una gran part i la més significativa de l'obra plàstica de Santiago Rusiñol, publicada en aquest llibre. Per això, jo, ara, hi puc afegir ben poc, gairebé res, llevat d'una petita aportació que s'inicia quan em trobava immersa en les pistes autobiogràfiques de «don» Santiago. Em refereixo a la història de les seves

* Text de presentació del llibre *Santiago Rusiñol*, d'Isabel Coll, per Vinyet Panyella, el dia 6 de març de 1993, dintre del cicle «Santiago Rusiñol, en tres presentacions» organitzat pel Grup d'Estudis Sitgetans i la Biblioteca Popular Santiago Rusiñol.

relacions amb una de les models de París: la Clotilde Pignel.

En parlaré avui perquè la Isabel Coll ens n'ha retornat la imatge amb profusió en el llibre que presentem, i això m'ha permès, una vegada més, lligar literatura i plàstica amb una intuïció que fa temps que perseguia.

Antoni Vigó és autor de la *Cronologia Rusiñoliana*, una de les obres de més utilitat per a tots els que en algun moment ens hem deixat seduir per un senyor tan atractiu i tan complet com devia ser Rusiñol als vint-i-vuit anys, tot just acabat d'arribar a París, fugint de la seva muller, per a quedar-s'hi. Una de les coses que posa de manifest aquesta cronologia és la gran mobilitat de Rusiñol: va ser, més que un viatger incansable, un home més aviat neguitós que tan punt posava el peu en un lloc ja pensava a viatjar cap a un altre, independentment que triés París, més que Barcelona o Sitges, com a lloc d'estada i fixació de domicili. Comptat i debatut, prenent a grans trets les dates d'entre 1889 i 1895, Rusiñol va passar cinc anys llargs a París, interromputs per nombrosos viatges d'abast diversos, entre els quals cal comptar els de Sitges, Mallorca (1893), Itàlia (1894) i el d'Andalusia (1895), que marcà el gir de la seva actitud artística i, també, el de la seva salut física.

La història de Clotilde Pignel és la de la presència d'una model parisenc, rossa, bonica i riallera que acompanya la producció pictòrica de Rusiñol entre les dates que assenyalen els seus límits de vida parisenc «comme il faut», 1889 i 1895. Tot i que Rusiñol no solia datar els quadres, la cronologia és força aproximada, perquè l'atorguen les exposicions on presentava l'obra.

Desconexem la procedència de Clotilde; a mi, personalment, m'agradaria que fos d'origen bretó per allò de l'atractiu de la boira i del sol, però no podem pas negar la seva presència ni el seu atractiu. La primera vegada que Rusiñol la pinta és vers 1890, en un quadre titulat *Noia al cafè*. Després, l'any següent, vindran *La banlieue*, parisenc, cal entendre, i el quadre que li atorga carta d'identitat titulat *La parisienne*. Ella sola omple tota la tela, 198 x 98, amb la seva magnífica figura vestida de vermell i el seu somriure. Un somriure que és dels pocs, potser l'únic, que Rusiñol pintà en tota la seva carrera de retratista, i que repeteix, a manera de comiat, a *La riallera*. Clotilde, Clo-Clo per als amics, seguí, cada vegada més d'a prop, la vida de Rusiñol a París. La intensitat de la relació no la coneixem, però a Rusiñol li fou útil com a model i com a companyia. Retratà el seu perfil, d'aparència greu i de mirada dissimuladament somrient a *La noia dels cavallets*, i remarcà la seva figura, esplèndida, a l'entrada d'un sarau al quadre *Grand Bal*, on Clo-Clo no somriu, sinó que, entristida, espera, potser, després d'una bronca o una arrencada de malhumor del seu amic i retratista. L'expectativa del gran ball no és prou per a distreure-la de l'enuig passatger o d'una tristesa presentada.

En la literatura autobiogràfica d'abast públic, és a dir, aquella que s'escriu de cara a l'edició —als llibres d'excursions, viatges, memòries—, Rusiñol no parla mai de les dones reals i, encara menys, de les seves relacions i enamoraments. Però sí que ho fa en la literatura autobiogràfica privada, és a dir, en les cartes. Tenia una bona opinió de sí mateix i de les seves capacitats atractives. Als vint-i-vuit anys, a París, es trobava plenament satisfet de les seves possibilitats, i escriví al seu germà Albert:

«Muy fácil es contraer relaciones de otro género como ya sabes, y ocasiones no me han fal-

tado, pero evito todo enredo que me haría perder un tiempo precioso. A veces llegan ocasiones, sin embargo, en que el hombre es débil y me dejo seducir un rato, empecando el sistema siempre tan ponderado por Moncal.» (Coll 1990, p. 184).

No sé en què devia consistir la metodologia, però sí que estic segura que no li devia donar mai resultats, a la vista de la satisfacció moderadament displicent amb què ho escriu. Que les models de París el van fer anar de bòlit algun temps ho confirma la recança amb què les evoca a Granada, el desembre de 1895, en una carta a Raimon Casellas, on el paisatge femení era radicalment diferent, amb omnipresència de les gitanes tràgiques, grosses o menjades per la malaltia, la fam o les privacions, com un antecedent de la temàtica predilecta d'Isidre Nonell.

«En quant a lo que pinto per Granada, suposo que en Mas ja te'n deu haver parlat. Jardins i més jardins. Llàstima de terra, que no es trobi alguna modeleta com les que roden per París, d'aquelles escardalenques que m'agraden!» (Castellanos 1981, p. 107).

Clotilde Pignel va conèixer Rusiñol a Montmartre, potser en alguna de les tavernes que els habitants del número 14 del carrer de l'Orient i, posteriorment, del Moulin de la Galette, freqüentaven. Degué conèixer de lluny o d'a prop tota la fauna artística que freqüentava l'habitatge i que Rusiñol descriu amb noms propis, o sense tant, a *Desde el Molino* com als dies del Quai Bourbon a *Impresiones de Arte*: el malhaurat Canudas, l'amic Clarasó, Utrillo, el mistic Satie, el mal geni de la Suzanne Valadon —que Rusiñol també pinta sovint, els primers anys, per tal com era la companya d'Utrillo— i d'altres. La relació de la Pignel, Pignela, que la catalanitzà Rusiñol, amb l'artista es regia pels viatges d'ell, anades i tornades, i estava condicionada per la febre, la «febreta» artística del seu amic: en tot cas, Clotilde era un acompanyament més, que ocasionalment passava del segon pla al primer, però no era, per a ell, el més important. Perquè si alguna cosa hi havia de prioritària en la vida de Rusiñol era el treball per a l'art, per al seu art.

Per això, en una ocasió, Clotilde va permetre's el luxe de riure-se'n per escrit en una carta que des del Quai Bourbon van enviar els estadants del número 53 a Raimon Casellas. Això era a finals de gener de 1894. La carta dona patent d'existència a Clo-Clo més enllà de la seva representació plàstica, i, a més, posa de manifest fins a quin punt els amics de Rusiñol en coneixien l'existència. Per aquelles dates Rusiñol explicava a Casellas el seu deler per viatjar a Itàlia, mentre li comentava els articles que escrivia per a *La Vanguardia* i que després es publicaren a *Impresiones de Arte*. Rusiñol parla ben seriosament, a Casellas, malgrat el vocabulari franc i col·loquial que utilitza a la correspondència. Clo-Clo, en canvi, ironitza sobre la devoció artística del seu amic, sobre els seus escrits i, fins i tot, es permet la llicència de dubtar del bon estat de les seves facultats físiques.

«Estimat amic [escriu a Casellas, en un afegit a la carta, en el seu francès impecable], arribo al mateix moment en què aquest gran pocavergonya de Jack està a punt de potinejar besties que decora vanitosament amb el nom d'article. Fa llàstima...

»El pobre Jack es creu inspirat seriosament i, Déu sap com me n'haig de plànyer en tal situació. Si us expliqués, estimat Casellas, que malgrat tots els seus esforços no arriba a superar la xifra de dos i, encara, amb penes i treballs. En fi! què voleu. Me'n faig càrrec.

»Vull creure, estimat Casellas, que la vostra salut no deixa res a desitjar. Us abraço cordialment, Clotilde.

»Clo-Clo.» (Castellanos 1981, p. 92).

Aquell any de 1894 Clotilde Pignel esperà Rusiñol del viatge a Itàlia, de l'estada a Sitges on celebrà la tercera Festa Modernista, i de les anades i vingudes de sempre. Però a finals de novembre arribà la ruptura. No sé si les dones de Botticelli reemplaçaren Clo-Clo en el cor de Rusiñol, però el cert és que ell mateix explicà el final d'aquella relació a dos dels seus més estimats amics, Casellas i Clarasó. A Enric Clarasó li'n feu cinc cèntims, amb força detall, en una carta escrita aquell mes de novembre:

»Querido Enrique: Hace muy pocos días que estoy en París y sin embargo me han sucedido ya bastantes puñetas para ir campando.

»Lo de aquellos amorios está ya en sus postrimerías, si no cambian las circunstancias, que no lo creo.

»Llegué, vino a la estación, nos pasamos unos días buscando piso, alquilé por fin el que tenía el año pasado, vino ella a mi casa, pasó lo que era de esperar, y al mismo día siguiente, como me viera preocupado, me quiso indagar mi preocupación, aquí fue Troya.

»En un arranque de malhumor que me suele atacar de vez en cuando, y cuanto más va más a menudo, le dije que nuestra situación era falsa, que el amor me daba tristeza, que yo no servía para el caso pues estaba ya agotado y que lo mejor sería quedar amigos antes no vinieran tiempos peores.

»Ya pudes comprender su sorpresa, su desencanto, y la cara que pondría: púsose a llorar como primera providencia y como segunda marchóse. Yo la dejé marchar y hoy me escribe dándome cita y conformándose con ser solamente amigos, pero yo le contesto con otra carta que es un jarro de agua fría. Decididamente, Enrique, lo que le dije es una gran verdad. Estoy agotado, para no enamorarme nunca más.» (Coll 1990, p. 196).

I, al final de la carta, li demana que la trenqui. Per sort, Clarasó no ho va fer, i per això coneixem el final de la història de Clotilde Pignel. Dies més tard, el 9 de desembre, Rusiñol, de molt malhumor, escrivia a Raimon Casellas:

»Yo estoy más emprenyat que Déu. Vaig passar els quinze primers dies que entre lo de la Pignela i una cosa i altra no vaig fotre res.» (Castellanos 1981, p. 102).

Per fer-se passar el malhumor i per sentir-se plenament realitzat Rusiñol cridà a una altra model, la Nantas, la morena que havia posat per a les seves millors obres de personatges els anys de París: la *Lectura romàntica*, la *Lliçó de piano*, el *Perfil de dona*, el retrat que porta el seu nom. Però després de les sessions inicials, la Nantas es posà «malalta de gravetat», i el malhumor de Rusiñol augmentà. Però malgrat tant de malhumor, de la malaltia greu de la

Nantas en sortiren dues de les obres mestres de Rusiñol: *La morfina* i *Abans d'ingerir l'alcaloide*. Són els retrats del paroxisme, de la tristesa i de la solitud de la malaltia que Rusiñol retratà de manera magistral, en plena depressió pel final d'una relació amorosa que no va voler continuar i per la impossibilitat d'alliberar-se'n pintant. Perquè, com ha escrit anys més tard Lawrence Durrell, ningú no sap ben bé quina és la utilitat de l'art, però l'artista sap del consol que procura.

Encara queda per evocar el darrer retrat de Clo-Clo. El 1895 Rusiñol presenta a l'exposició del Saló del Champ de Mars *La riallera*. És la mateixa parisina rossa, ara abillada de manera casolana, davant d'una llar de foc de casa gairebé sumptuària, que podria ser molt bé la del Quai Bourbon. El retrat havia de ser enllestit abans de l'exposició, i és molt probable que datés de 1894. Sobre la datació d'aquest quadre hi ha imprecisions, perquè Hcidi Roch el data el 1893, i d'altres, el 1894; 1895, any de l'exposició, és una data límit. Potser el retrat va ser esbossat, o mig acabat, el vespre en què tots plegats van escriure a Raimon Casellas? En tot cas, *La riallera* és el darrer retrat de Clotilde Pignel.

Jo havia pogut resseguir el seu rastre gràcies a les cartes de Rusiñol, de Clarasó, de Casellas; a les anotacions de Heidi Roch, a les converses amb Eliscu Trenc, Jordi Castellanos i Mita Casacuberta. Vaig buscar-la, a més, al llarg d'alguns passeigs per París, des del Moulin de la Galette, la place du Tertre, la butte de Montmartre, les escales del Bateau-Lavoir; però allà només hi havia la Fernanda Olivier i la Jeanne Hebuterne, tot esquivant els ianquis badocs i les legions de japonesos armats d'aparells últim model de fotografar i de video. També l'havia cercat vora la riba silenciosa del Quai Bourbon, prop d'on hi ha un plàtan nu que devia haver estat l'únic testimoni, ara encara vivent, de la seva partida plorosa i desenganyada. Per evocar-la m'han acompanyat la música subtil d'un altre vell conegut, Eric Satie, i d'un músic admirat de Rusiñol, César Frank.

Però on podeu trobar Clotilde Pignel en tot l'esplendor de la joventut i de la bellesa que captivaren Rusiñol és al llibre de la Isabel Coll que, intuït-la, l'ha feta servir d'esquer, a coberta, per atreure'ns i deixar-nos seduir també a nosaltres pel seu somriure que, ara, ja té nom.

BIBLIOGRAFIA

Coll 1990 = I. Coll i Mirabent: *Rusiñol*, Barcelona (Flama) 1990.

Castellanos 1981 = Jordi Castellanos: *Correspondència Rusiñol - Casellas* a «Els Marges» n.º 21, p. 85 ss.



Tercera campanya d'excavacions al Castell de Miralpeix

(JULIOL 1992)

JOAN GARCIA TARGA

RONALD ROUND COLELL
(Reconstrucció teòrica del Castell)

Al llarg del mes de juliol de 1992 vàrem continuar els treballs d'excavació arqueològica al castell de Miralpeix. D'igual forma que en anys anteriors, hi han participat uns 50 nois i noies d'arreu de Catalunya en dos torns de quinze dies cadascun. L'ajuntament de Sitges i el Servei de Joventut de la Generalitat han estat les entitats organitzadores que han fet possible aquests treballs.

També, hem tingut el suport del Servei d'Arqueologia de la Generalitat i del Departament d'Història Medieval de la Universitat Central de Barcelona pel que respecta a qüestions de consolidació i assessorament tècnic. Hem d'agrair també l'ajuda prestada per l'encarregat de l'Arxiu Històric de Sitges en aspectes de documentació textual i síntesi d'aquesta.

Dintre de les activitats desenvolupades durant aquest mes al castell en destaquem tres:

1. Continuació de l'excavació dels llocs iniciats la campanya anterior (torre, habitació 1).
2. Inici dels treballs al Sector 2 de l'estructura. Documentació de la porta d'entrada i d'una segona escala per accedir al segon pis.
3. Treballs de consolidació d'estructures ja excavades les campanyes anteriors (cisterna, estructura 1 i escala). Aquests darrers, han estat possibles mercès a la col·laboració entre l'ajuntament de Sitges i el Servei d'Arqueologia de la Generalitat.

DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS (vegeu la planta i axonometria del castell)

Durant la campanya 1991 varen finalitzar els treballs d'excavació a la cisterna i l'estructura 1. D'aquesta manera, quedava encara pendent la continuació i finalització de la torre i de la denominada habitació 1.

A la torre, un cop registrat el pis d'ocupació de calç a tota la seva superfície, vàrem procedir a la neteja interior dels murs perimetrals, finalitzant així els treballs en aquest punt.

L'excavació de l'habitació 1 es va continuar i encara no s'ha finalitzat. El mur que la delimita per la seva part sud es va descobrir fins a una llargada màxima de 4,30 m de longitud. A l'interior d'aquesta estança (1,50 m d'amplada), es va documentar una gran quantitat d'enderroc, pertanyent a la part superior de les parets i les teules corresponents al sostre de l'estructura.

Durant la tercera campanya, vàrem comptar amb la inestimable ajuda d'una petita màquina excavadora que va realitzar diversos treballs puntuals que ens van permetre tenir una visió més neta i íntegra del conjunt.

Primerament ens va alliberar de les considerables acumulacions de terra formades al llarg dels anys anteriors. Va deslliurar els murs originals dels marges moderns adosats i construïts amb la mateixa pedra del castell. Posteriorment va aixecar els nivells superiors d'enderroc dipositats al sector 2 de l'estructura, facilitant-nos així l'excavació parcial d'aquesta zona.

Els treballs desenvolupats al sector 2, ens han

permès augmentar el nostre coneixement tant respecte a les característiques constructives, com a aspectes cronològics específics.

En primer lloc, hem documentat la porta d'accés a l'edifici. Es troba situada dins el mur 4 perimetral. Té una amplada de 1,55 m i presenta un esglaó format per quatre pedres escairades i lligades amb morter que permetien salvar el desnivell respecte a l'exterior.

Dins d'aquest sector, hem registrat una segona escala, que, en aquest cas, presentava un bon estat de conservació. Està formada per cinc esglaons i dos replanells, inferior i superior que permetrien l'accés al segon pis de l'estructura en aquest indret. Es troba adosada al mur oest de la cisterna i el mur 3 perimetral. Té una llargada de 3,25 metres i una alçada mitjana de 1,35 m.

Finalment, cal destacar l'exploració del primer pis o nivell d'utilització humana. Es tracta d'un nivell de terra compacta amb abundants elements orgànics (carbons cremats, taques de colors diversos, restes òssies d'animals, etc.) i materials ceràmics (tipus verd-manganès), amb una cronologia aproximada entre finals de segle XIV i segle XV.

La tercera activitat desenvolupada l'any 1992, de gran importància per a la preservació de l'edifici en un futur, va ser la consolidació parcial d'algunes de les estructures ja excavades les campanyes anteriors i la intervenció puntual sobre elements que requerien una actuació ràpida per a evitar la seva degradació accelerada.

Concretament, es va actuar sobre els arrebosats de la Cisterna i de l'Estructura 1, reforçament del lligam d'algunes pedres de l'escala del sector 2, mogudes a conseqüència dels treballs de neteja, etc.

ASPECTES GENERALS. VALORACIÓ DELS TREBALLS

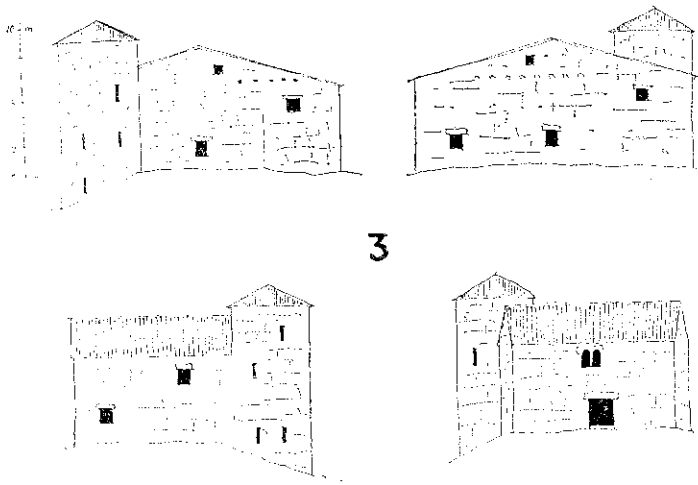
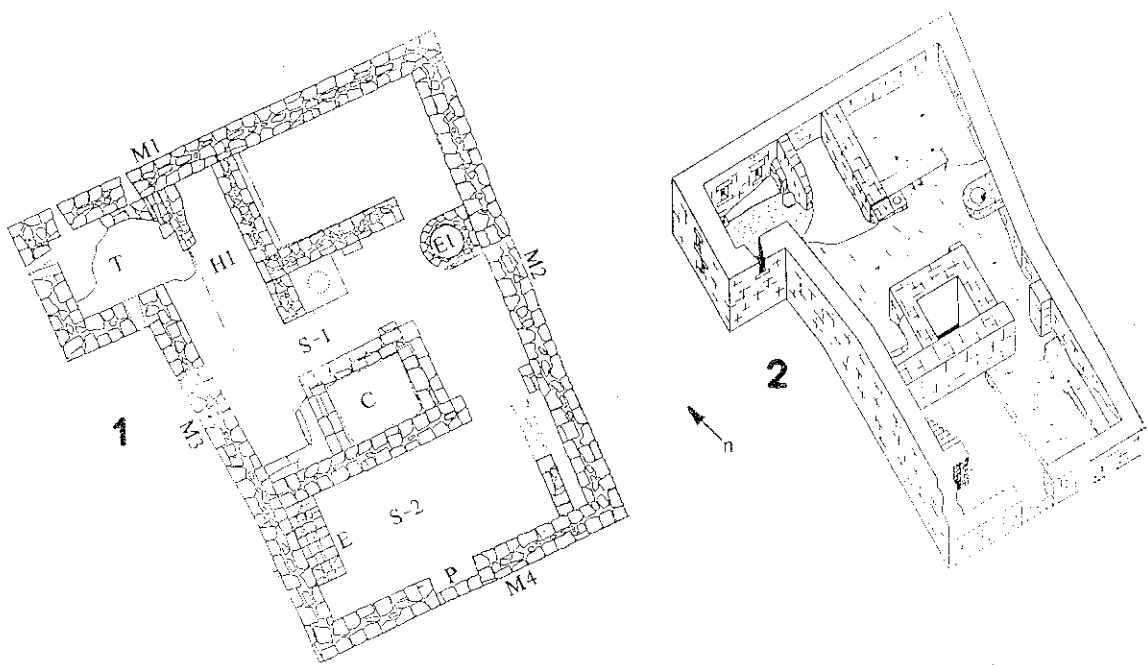
Encara que al llarg d'aquesta campanya hem documentat, per primera vegada, un nivell d'ocupació antic (segles XIV-XV), encara no tenim cap registre arqueològic sobre la primera fase d'ocupació del lloc.

Els pocs textos amb els quals comptem, fan referència a l'existència d'una «turris» de mitjans del segle XI i a reformes orientades cap al millorament de la defensa del lloc a mitjans del segle XIII. Tot aquest període alto-medieval, documentat textualment, no el tenim plasmat arqueològicament.

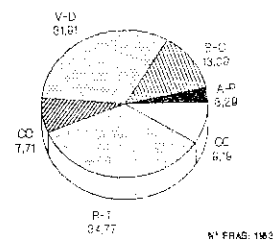
Les ceràmiques recollides, tant en superfície com pels treballs de camp, ens marquen com a període més antic d'utilització del lloc els finals del segle XIV i els principis del XV.

S'ha de significar, però, que la pràctica totalitat del material ceràmic correspon al moment de finalització d'ús de les diverses estructures, i per tant de l'abandonament del lloc, entre el segon i el tercer quart del segle XVII.

Aquest moment d'abandonament, total o parcial, ve marcat, al castell de Miralpeix, per



PERCENTATGES CERÀMICS



LLEGENDA: ESPÈCIE I TIPA DE CERÀMICA	
V-D	Verd-Encovada
B-C	Belles, Negre
B-C	Blava catalana
V-D	Vermell Encov
V-D	Vermell Verd
V-D	Vermell Encov
CC	Cer. Catalana
P-1	Porcelana de Tarr
CC	Ceràmica de Tarr
P-1	Porcelana Italiana

1. Planta plana 2. Planta axonomètrica 3. Reconstrucció teòrica (per ordre: fatxada N, fatxada S, fatxada E, fatxada O)

evidències diverses:

1) **Documentació ceràmica:** Un seguit de tipus ceràmics comuns a la resta de Catalunya durant aquest període: reflexos metàl·lics (R.M), blava catalana (B.C), vernissos de diverses coloracions (V.V; V.M, V.G), ceràmica reduïda a torn (R.T), ceràmica de cuina (C.C), ceràmica oxidada (C.O) i importacions italianes (I.I) (vegeu el gràfic de materials ceràmics).

2) **Documentació numismàtica:** Durant la tercera campanya, en el procés de neteja del mur 4 perimetral, aparegué una moneda, en molt bon estat de conservació i que presentava les següents llegendes: **BARCINO** "CIVI" 1645 (a més de l'Escut de la Ciutat de Barcelona) i **LUD.XIII** (a més del cap d'aquest monarca). Sens dubte, es tracta d'una moneda encunyada a Barcelona l'any 1645, data que es troba dins l'horitzó cronològic marcat per la ceràmica.

3) **Document textural:** Dins els pocs textos referits al castell, en recollim un de l'any 1699,

en el qual el batlle de Miralpeix, en nom de la Catedral de Barcelona (propietària del lloc des del segle xv), fa destruir la barraca que existia entre les runes del castell, on encara hi vivia una família.

CONCLUSIONS. RECONSTRUCCIÓ HIPOTÈTICA DE L'ESTRUCTURA

El resultat dels treballs portats a terme fins al moment, ens ha posat al descobert, de forma parcial això sí, una petita estructura, que més que castell podríem denominar com masia fortificada, si tenim en compte les seves reduïdes dimensions i el canvi de funcionalitat que pateix al llarg del temps.

Aquesta masia fortificada tindria dos pisos, com així ho demostren tant les dues escales existents com fragments de columnes de fines-tretes, documentades en els enderrocs de l'edi-

fici, i que hauriem de situar, lògicament, al segon pis.

Part de l'estructura hauria estat coberta per una arcada, com així ho demostren, tant els dos arrancaments d'arcada com la dovella caiguda, trobats durant la tercera campanya.

Mentre la cisterna, situada al punt topogràfic més elevat del lloc, serviria per la recollida d'aigües, la denominada estructura 1, podria complir la funció de petita premsa per a vi o oli, reflex d'una de les activitats econòmiques més tradicionals de la zona.

El nombre d'individus residents al lloc seria petit, tant per qüestions d'espai, com també per la reduïda quantitat de peces de ceràmiques trobades. La pràctica totalitat del material ceràmic és de procedència comarcal (ceràmica grisa, típics càntirs fets a Vilafranca del Penedès, imitació de ceràmica blava catalana procedent també de Vilafranca), encara que algunes peces,

per la seva millor qualitat i acabat, podrien ser originàries de centres productors més grans.

D'altra banda, la pràctica totalitat de les vaixelles són d'ús quotidià, fonamentalment de taula.

A banda dels productes agrícoles, com a base alimentícia, s'han recollit també grans quantitats de peixos i restes òssies d'animals (bòvids i ovicaprins fonamentalment), que completarien la dieta alimentària dels pobladors de Miralpeix.

Finalment, com a hipòtesi de treball a contrastar en un futur, presentem una possible reconstrucció teòrica de l'edifici, tenint en compte tots els aspectes arquitectònics documentats al llarg d'aquests tres anys d'excavació arqueològica. Suposem, que les futures campanyes ens ajudaran a confirmar o rebatre la validesa de la imatge aproximada que en aquest moment us presentem (vegeu la reconstrucció hipotètica).

Memòria del G.E.S. 1990 *

En el quinzè any de vida de la nostra entitat les activitats desenvolupades han significat una continuïtat i una consolidació de l'aportació que el G.E.S. realitza a la vida cultural de Sitges. Per a dur a terme les tasques que li corresponen la Junta Directiva es reuní en sis ocasions i la Junta General Ordinària de Socis se celebrà el 24 de febrer. El moviment de socis, amb dues altes i quatre baixes, entre les quals la de Miquel Utrillo i Vidal, manifesta una estabilització.

Activitats:

a) Pemis de promoció de l'estudi i de la investigació sobre Sitges i la Comarca:

Es concedí el IX Premi Josep Carbonell i Gener per a estudiants de Cou, Bup, Fp i 8è. d'EGB a Àlicia Mirabent i Rodríguez, Emma Reverter i Barrachina, i Sandra Villalonga i Martínez pel seu treball «La pesca a Sitges».

Ja han estat convocats el Xè. Premi Josep Carbonell i Gener, en les seves dues categories, i el Vè. Premi Folklore de Sitges, dotat per Jofre Vilà, fet que n'assegura la continuïtat. Enguany s'acordà l'augment de la dotació dels Premis Carbonell i Gener per a correspondre als esforços esmerçats pels investigadors en els seus treballs.

b) Conferències:

S'han realitzat les següents:

27-1: *La comèdia «La Malvasia de Sitges» de Francesc de Sales Vidal*, a càrrec del consoci Rafel Font Farran.

24-2: *Miquel de Cassador, doctor en Medicina, «botifler» (Alcover 1653-Vilafranca 1720)*, a càrrec del també consoci Pere Serramalera Cosp.

10-3: *La biografia intel·lectual de Ramon Planes*, a càrrec de Vinyet Panyella i Balcells i *L'obra literària de Ramon Planes*, a càrrec d'Isidor Consol, crític literari i secretari del Centre Català del Pen Club Internacional. Totes dues conferències foren pronunciades en l'acte organitzat en homenatge a Ramon Planes amb motiu del primer aniversari del seu traspàs.

2-06: *Josep Miró i Argenter i l'emigració catalana a Cuba*, pronunciada per José Luis Luzón.

7-07: *Un repàs als orígens de Sitges a través de l'arqueologia (s. XIIè. a. de J.C. - s. Hon. d. de J.C.)*, a càrrec de Magí Miret i Mestre, Natàlia Moragas i Segura i Joan-Manel García Targa.

27-10: *«Compendi de Teologia» de S. Tomàs*

d'Aquino. Presentació de la traducció catalana d'aquesta obra realitzada pel nostre consoci Ventura Sella Barrachina per a la Col·lecció Clàssics del Cristianisme. En l'acte, a més a més del traductor hi intervingueren el president Lluís Jou i Mirabent, Sebastià Janeres, director de l'esmentada col·lecció de l'editorial Gran Enciclopèdia Catalana, i el P. Evangelista Vilanova, professor de la Facultat de Teologia de Barcelona, autor de la introducció del volum.

17-11: *Resultats de les recerques arqueològiques al Castell de Miralpeix*, a càrrec de Joan-Manel García Targa i Natàlia Moragas i Segura.

1-12: *La pesca a Sitges*, parlament d'Àlicia Mirabent, Sandra Villalonga i Emma Reverter, pronunciat en ocasió del lliurament del Premi Josep Carbonell i Gener que havien merescut amb l'esmentat treball. L'acte constà també de la conferència *La correspondència entre Josep Carbonell i Gener i Lois Alibert. Materials per a l'estudi de la codificació de la Llengua Occitana*, la qual anà a càrrec de Manuel Alquézar i Montañès, autor d'aquesta tesi doctoral.

22-12: Parlaments de Francesc Fontbona i de Joan Ramon Triadó en l'acte de presentació dels llibres «Rusiñol» i «L'edifici i el retaule de l'Hospital de St. Joan de Sitges», tots dos obra d'Isabel Coll i Mirabent.

Edicions:

Han estat publicats els butlletins n.ºs. 51, 32 i 53, els quals han aparegut encartats, com és habitual, en el setmanari local L'Eco de Sitges. Les seves planes han inclòs articles de Rafel Font i Farran, Miquel Marzal i Ortiz, Pere Serramalera i Cosp, David Jou i Andreu, Xavier Miret, Josep Miret, Isabel Coll i Mirabent i Vicenç Carbonell i Virçlla. Acompanyant una part de les nou comunicacions enviades als socis s'hi adjuntaren tres fulls de relació de les publica-

* Publiquem, amb cert retard, la memòria del GES corresponent al 1990. Cal advertir que, per errada d'impremta, en el n.º 54 del Butlletí, es va publicar amb el títol «Memòria del GES del 1990», un text que en realitat, tal com es pot veure per la seva lectura, correspon a l'any 1989.

cions periòdiques rebudes a través d'intercanvis.

Dins de la col·lecció *Estudis*, i concretament amb el n.º 19, aparegué el treball d'Isabel Coll i Mirabent: *L'edifici i el retaule de l'Hospital de St. Joan de Sitges*.

Intercanvis de publicacions:

Tant per a donar difusió a les edicions de la nostra entitat, com per a incrementar el fons bibliogràfic no solament s'ha mantingut els ja nombrosos existents fins ara sinó que se n'han establert nous amb el Foment Català d'Ajuts i Serveis, Centre d'Estudis Selvatans, Institut Menorquí d'Estudis, Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València, Acció Cultural del País Valencià, Museu Arqueològic i Etnogràfic Soler i Blasco de Xàbia (la Marina Alta), Fundació Jaume I, Arxiu Històric de Palafrugell, Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Grup Rossellonès d'Estudis Catalans, Societat Catalana de Genealogia, Heràldica i Sigil·lografia, Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona, Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona, Societat Catalana de Gnomònica, Ajuntament de Girona i el Centre de Cultura de Cervera.

Fons bibliogràfic:

Fruit de la gran tasca d'intercanvis s'han rebut 171 nous volums, a banda de les nombroses publicacions periòdiques, fet que eleva el fons bibliogràfic de l'entitat a disposició del públic a l'Arxiu Històric de Sitges de 1154 volums a 1325.

Fets diversos:

El G.E.S. es va adherir a la proposició no de llei que el 12 de desembre del 1989 havia aprovat per majoria el Parlament de Catalunya sobre la no renúncia del poble català al dret a l'auto-determinació. Així mateix s'adherí a la campanya impulsada per Acció Cultural del País Valencià contra la política lingüística seguida a la Ràdio Televisió Valenciana.

El G.E.S. manifestà el seu suport a Lluïl, Federació d'Entitats Culturals dels Països Catalans, impulsada per Obra Cultural Balear, Omnium Cultural i Acció Cultural del País Valencià.

El G.E.S. proposà l'entitat Ave Maria com a mereixedora del Premi Servir Vinyet concedit pel Rotary Club.

La nostra entitat s'adherí a la campanya adreçada al Parlament de Catalunya en favor del manteniment de les festes tradicionals catalanes i l'evitació de la seva substitució per d'altres d'alienes en el calendari.

La Ploma d'Or de Sitges, atorgada per l'Ajuntament, va ser concedida al nostre consoci Ventura Sella Barrachina.

El G.E.S. passà a formar part de la Comissió Consultiva del Parc Natural de Garraf creada pel Servei de Pares Naturals de la Diputació, essent-ne nomenat representant el consoci J. M.ª Artigas. Es participà en una reunió de la Comissió de Cultura del Pla Estratègic de Sitges i amb un plafó relatiu a l'entitat en l'exposició que s'organitzà a l'antic hotel Miramar.

Hem d'agrair a la Biblioteca Popular Santiago Rusiñol que un any més hagi acollit els actes públics de la nostra entitat.

XAVIER MIRET
Secretari

Els mitjans de comunicació a Sitges

NEUS GIRONÈS I BIARNÈS
MIREIA ROSSELL I PASCUAL

La Nova Catalunya era un periòdic setmanal, portaveu del modernisme català. Es va començar a publicar el 22 de novembre de 1895. Era escrit en català, amb un format de 270 x 185 mm. Constava de vuit pàgines, a dues columnes. La redacció es feia al carrer de les Parellades, 13 i la impremta era la de La Voz de Sitges, de Sitges.

El director d'aquest periòdic va ser Josep Aladern, pseudònim de Cosme Vidal. La Nova Catalunya, després de publicar els quatre primers números a Sitges, es va traslladar a Alcover i després a Reus. Els col·laboradors que hi va haver en el seu període sitgetà van ésser Jacint Verdager, Joan Maragall, Apelles Mestres, Joan Pérez-Jorba i altres literats de l'època.

Baluart de Sitges era un setmanari en català que es va començar a publicar el 4 d'agost del 1901. Els dies 16 i 17 de juliol de 1917 es va convertir només aquests dos dies, en un diari. Fou fundat per Josep Díaz Blanch.

La redacció i administració fou diversa: del núm. 1 al 99 al Cap de la Vila 5, del 90 al 143 al c. de Sant Pere 6, del 144 al 374 al c. de l'illa de Cuba 27, del 375 al 901 al de les Parellades 9, del 902 al 1.157 al c. de les Parellades 24, del 1.158 al 1.160 al c. de Sant Francesc 36, del 1.161 al 1.470 al c. de Santiago Rusinyol 6

La seva impremta ha estat en llocs molt diferents: a Vilanova i la Geltrú, a Barcelona, a Gràcia, a Vilafranca i a Sitges. Pel que fa a pà-

gines, fins el núm. 1.268 tingué 4 pàgines i del 1.269 al 1.470 8.

Pel que fa a columnes: del núm. 1 al 586 3 columnes, del 586 al 1.268 4, del 1.269 al 1.470 2-4.

El seu preu era de 1'50 pessetes trimestrals, excepte a partir del núm. 1.463 en què es va pujar a 2 ptes. trimestrals.

En aquest periòdic, que era políticament catalanista, publicaren escrits Ventosa, A. Rusinyol, J. Bertran, R. Surinyac i Senties. Els principals col·laboradors foren Josep Díaz, Salvador Soler, Josep Planes, Miquel Gorgas, Josep Masrip i sobretot, en la segona època, després de la Dictadura, quan va reaparèixer el 5 d'octubre de 1930 després d'una època de silenci, destaca Joan Puig. Durant la guerra civil només sortiren set números.

La Cantonada era una revista mensual d'art i literatura, redactada exclusivament per Trinitat Catasús i Miquel Utrillo. Es va començar a publicar el 10 de gener del 1914. Tan sols en va sortir un número. Estava escrita en català, amb un format de 384 x 274 mm., i constava de vuit pàgines, a dues columnes molt il·lustrades. La seva redacció i administració es feia al Faianc Català, Gran Via, 615, Barcelona, i la impressió a Oliva, de Vilanova i la Geltrú. El preu d'aquest mensual va ser de 0,25 ptes.

Sitgetanisme era una revista setmanal de la vila, escrita en català i que sortí amb motiu d'unes eleccions. El director va ser J. Soler i

Cartró, i tirà només dos o tres números. Es va començar a publicar el novembre de 1915. La redacció i administració era al carrer d'Àngel Vidal 3 de Sitges i la impremta era la de L'Eco de Sitges. Constava de quatre pàgines a tres columnes, amb un format de 324 x 231 mm.

Juventut era una revista d'art, lletres i espectacles. Era local, juvenil i va ser de curta durada. Estava escrita en català, amb un format de 220 x 160 mm. Es va publicar des del 17 d'octubre del 1920, i la seva publicació era quinzenal. La redacció i administració es feia al carrer de les Parellades 60 i la impremta era la de L'Eco de Sitges, al carrer de la Carreta 1. Constava de vuit pàgines, a dues columnes. Només en van sortir tres números. El preu era de 1'25 pessetes trimestrals, i els col·laboradors Josep Massip, Salvador Marsal i Jordi Gay.

La Punta era un setmanari independent de la vida local sitgetana i les seves irradiacions. Publicava moltes notícies locals i moltes notes d'art i literatura. Va començar el 6 d'abril de l'any 1924. S'hi escrivia tant en català com en castellà. El seu fundador va ser Salvador Soler i Forment, però després la dirigí R. Font i Torralbes. La seva redacció i administració va ser: en els núms. 1 i 2 c. de Sant Francesc 36 i del 3 al 360 c. de l'illa de Cuba 2. Els llocs on es va fer la impressió van ser Vilafranca, Vilanova, Sitges, El Vendrell i Sitges altre cop.

El periòdic constava de tres pàgines a tres columnes fins al núm. 270, després sis o vuit pàgines a tres columnes. El seu format va ser del núm. 1 al 270 415 x 305 mm, i del 271 al 360 385 x 260 mm. El preu de la revista era de 1'75 pessetes el trimestre. Els principals col·laboradors varen ser Joan Puig, Salvador Marsal, Salvador Soler, Domènec Forment, Josep M. Massip, R. Font Torralbes i R. Font Farran. Molts del dibuixos eren d'Artur Carbonell i Agustí

Ferrer Pino. La Punta va desaparèixer el 28 de setembre de 1930.

Suplement del Full Dominical surt cada setmana juntament amb el Full Dominical. És un suplement propi de Sitges. Aquest suplement informa dels horaris de les misses, d'alguna missa especial, de si hi ha alguna celebració important, explica les coses que es van fer a la parròquia, en la catequesi i altres activitats, les misses pels difunts i el senyor Rector pot adreçar-s'hi a la gent amb algun escrit.

És un full petit, però que dona molta informació.

Una llista força completa de les publicacions periòdiques aparegudes a Sitges des del segle XIX seria:

Suburense, Eco de Sitges, La Voz de Sitges, La veu de Sitges, la Nova Catalunya, Baluard de Sitges, La Cantonada, El Picarol, Sitgetanisme, Terramar, Butlletí de forasters, Sitges magazine, Joventut, Monitor, La Bufera, La Punta, La Fila, Butlletí del Club Natació Sitges, Amanecer, Maricel, Amunt, Butlletí de l'A.A.A.A. de l'E.F., Hojas selectas, Acció cultural, L'estudiant, Gasetta de Sitges, Acció universitària, Opinem, Nostra tasca, Platja d'Or, Tasca, Front (1 època), Front (2 època), Sitges (I), Full municipal de Sitges, Full dominical, Hoja dominical, Hoja diocesana, Full parroquial, L'amic de les arts, Sitges (II), Antologia de Sitges, Nostra vida, Sitges Foto-film, Acció Catòlica, El Club de Golf Terramar, Club Nàutic de Sitges, El Baluarte, Butlletí del Grup d'Estudis Sitgetans, Casino Prado Suburense, Els ecos de les arts i de les lletres, Patronato, Societat Recreativa El Retiro, Somatén, Claxon Sitges, Suplement del Full Dominical.

D'elles tan sols existeix avui en dia L'Eco de Sitges i el suplement del Full Dominical.

**Aquest número s'ha publicat
amb el suport de**

Caixa  Penedès